

יום ג' ב' תשרי תשע"ו

באר הגולה 134

הלכות תפלין סימן לט

(ו) *או (ג) [ג] מומר לעבודת גלולים (ז) או מוסר לאנסין, פסולים, משום ד'דכתיב וקשרתם' וכתבתם', כל (ח) *שאינו בקשינה או אינו מאמין בה אינו (ז) בכתובה: ב *הכל שפסול לכתבן פסול (ט) *בכל תקון (ה) (י) עשיתן: ג' גר שחזר לדתו מחמת (ו) (יא) יראה,

ד'רש"י שם ותרומה פסוק א מהלכות תפלין ה' רמב"ם שם ו גטין שם

באר היטב

(ג) מומר. לכל התורה, או להקעים אפלו לעברה אחת, או מסור לאנס אפלו לתאבון פסול, עמ"א: (ז) בכתובה. מי שנקטעה ידו השמאלית, אע"פ שאינו בקשינה כשר לכתב תפלין, דגבא בר חייבא הוא אלא פסא הוא דכאב לה, מ"א: (ה) עשיתן. הינו שעושה מצוה התפלין, אבל לעבדן כשר, ואם תפר וחפה התפלין פסול שזהו בכלל תקון עשיתן, אבל אם פיר דבק שבין אות לאות או עשה שאר תקון, כשר בדיועבד בתפלין דכעי בסדרן, ובס"ת אם אפשר לגר צדדי האותיות במקום שנגעו ולחזור ולכתבן מצוה, דזה מקרי לכתחלה, מהר"ם לובלין סימן סח, מ"א: (י) יראה. מהגן אברהם העלה דאין להקל ע"ש וענן מ"ש הנד"ארה"ק. כתב הר"מ אע"ג דס"ת

שערי תשובה

הוא לכל שישנו בקשינה לשנו בכתובה: [ג] מומר. עכ"ט. ועין בגט פשוט סי' כגן שכתב שמי שאמר אלף ואסתר, אם כתב תפלין מכשירין בדיעבד ובשעת הדחק:

משנה ברורה

שאין פותב לשמה: (ו) או מומר לעבודת גלולים. דבזה הוא פסול לכתב תפלין, והוא הדין אם הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא, אבל אם הוא מומר (ו) לשאר עבירות, קומא לן דמומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כלה, לבר אם הוא עושה להקעים דבזה אפלו לדבר אחד הינו כפוי, וכדאיתא ביו"ד דעה סימן ב. ויש מחמירין יותר, (י) דצריך גניזה. וכל זה אם הוא מומר לשאר עבירות, אבל אם (ס) הוא מומר לתפלין, שאינו מניח תפלין, אפלו אם אינו עושה זה להקעים, פסול, דתו אינו ברכשינה, לבר אם היה זה רק מומר לתאבון, כגון שהלך אחר עסקיו, עדין הוא בכלל ברכשינה. וכל זה הוא לענין דיעבד, אבל לכתחלה יש להחמיר שלא להניח לאיש בזה לכתב סת"ם, פי (ט) יש מחמירין אפלו במומר לתאבון, ואפלו באחרים (י) עומדין על גבו ואומרים לו שיקתב לשמה, ועין בבאור הלכה. וכתב הפרי מגדים, (יא) דאפלו הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא באסור דרבנן, כגון סקציה (יב) והוצאה לברמלית, יש להחמיר על-כ"ל פנים לכתחלה שלא להניחו לכתב סת"ם, ואפלו בדיעבד צריך עיון: (ז) או וכו'. עין באר היטב, דאפלו בלתיאבון בלבד, ואפלו פסע אחת: (ח) שאינו בקשינה וכו'. ועבד ראשה וכו' אין מזהר על הקשינה, וקטן אף שהגיע לחנוכה, מדרבנן בעלמא הוא, ועין בבאור הלכה [כ"ו]. ובכל אלו (יז) לא מהני אפלו גדול עומד על גבו ורואהו שיהיה לשמן: ב (ט) בכל. ומי (יג) שנקטעה ידו השמאלית, אף-על-פי שאינו בקשינה יכול לכתב תפלין¹³, דגבא בר חייבא הוא אלא פסא הוא דכאב לה: (י) עשיתן. ודוקא שעושה מצוה (יד) בגוף התפלין כגון חפוי הבתים ותפירתן, וכל-שכן עשית השי"ן בעור הבתים, או (טו) להגיה אינה אות דעתה הוא פסול על-ידי הגהתו גכשר, דזה הוא פתיבה משום: אבל עבד הנקל אינו בכלל זה¹⁴ וכשר על-ידי עובד גלולים וכל-שכן על-ידי אשה, רק דבעובד גלולים בעינן שיהיה ישראלי עומד על גבו ויראהו שיהיה לשמה, וכדלעיל בסימן לב סעיף ט, והוא הדין בקטן. והשתרת הבתים והרצועות, עין לעיל בסימן לג שבררנו שם דינם בעור השם ותפירתו. והגירית דבק שבין אות לאות, לכתחלה יש לזהר שלא לעשות על ידם¹⁵, ובדיעבד אין להחמיר, דגריה לא מקרי כתיבה. ועין היטב לעיל בסימן לב סעיף קטן פ. וכל זה (טו) בתפלין דכעין בסדרן, אבל בספר-תורה, אם אפשר לגר צדדי האותיות במקום שנגעו ולחזור ולכתבן, מצוה, דזה מקרי לכתחלה: ג (יא) יראה. שלא יתגרוהו. ואף דבאמת היה לו למסר

באור הלכה

אפלו לכתחלה וכו': * או מומר לעבודת גלולים. ומורי שאינו אדוק בה, דאי לא הכי הרי לה אפיקורוס וצריך שרפה וע"ת. ועין במשנה ברורה שקטבנו דאם הוא מומר להקעים הינו בעובד גלולים, ולהקעים מקרי היכא דהתרא ואסורא קמה ושכך התרא ואכל אסורא, דזה הוא בכלל להקעים, אבל אם אינו מקפיד לברר התרא והוא לוקח מן הבא בידו, או התרא אסור, עדין אינו בכלל מומר להקעים¹¹, ורק לגבי שחיטה פסק הרמ"א ביו"ד דעה סימן ב סעיף ה בהג"ה דנחשב כלהקעים משום דתו אינו ברכשינה, עין שם בבית יוסף ובפרי מגדים בשפת אמת בסעיף קטן ט. ומה לומר מהגן אברהם דהוא הדין גבי תפלין כהאי גוונא וכמו שכתבתי במשנה ברורה, דאם אינו חושש למצות תפלין אף שלא להקעים, תו אינו ברכשינה וצריך תיר"ן דמקל שם בזה, כמבאר שם בבית יוסף ובר"ן גופא בארבות, יתירה הוא הדין הכא. וראיתי לאחר דכתיב הפך זה, ולא נהירא. ועין שם עוד בבאור הגר"א בסעיף קטן טו דמשמע מנה דעת רש"י הוא דאפלו אם אינו עושה להקעים ובשאר עבירות גסרן, תו לא בכלל ברכשינה הוא. ודע עוד, דכל אלו פסולים דחשבינן להקעים או לעבדות גלולים או לחלל שבת בפרהסיא, פסק שם בש"י ביו"ד דעה דאפלו בפסע אחת פסול אם לא עשה תשובה, ולכאורה הוא הדין בענינו באם אינו חושש למצות תפלין. ואין להביא ראיה מדנקט מומר, משמע דוקא במומר ורגיל לזה, דהרי כתב בית יוסף דמורי בלהקעים, ושם אפלו בפסע אחת וכו', אסרן אפשר דאם אינו חושש גסרן, דהוא כלהקעים, פסרן תכף מפסל¹²; ונה הספק וכל גסרן על מה שפסק שם ביו"ד דעה דאם אינו חושש בוכייה דהוא כלהקעים, וצריך עיון. ומה שכתבתי בפנים דיש מחמירין אפלו בלתיאבון הוא דעת התוספות, הביאם מהגן אברהם, דסבירא דלענין כתיבת סת"ם תמור מלשאר דברים, וגם הפרי מגדים בפתיחה בסימן לב כתב דבמומר לכתבון יש לעיין בה טובא, עין שם. וכפרט אם הוא מומר לתפלין לתאבון, נראה לי דבאיש בזה על-כ"ל פנים צריך שידעו בו שידע הלכות כתיבות סת"ם לענין חק תוכות וכוונתו, וכמו בשם לענין שחיטה, דדוקא אם ידעו בו שידע הלכות שחיטה, וכדאיתא ביו"ד דעה שם, דבאיש בזה לא אמרינן בה רב מצויין מקטין הן. ודע עוד דנראה פשוט דאם הוא מומר לתפלה אחת, של-ראש או של-יד, גסרן תו לא הוי בכלל ברכשינה, דהרי כתיב בקרא אחר וקשרתם וגו' והיו לטפסת וגו' ואתקש ל'ויתבתם', ואף-על-פיכך אם הסופר רגיל לשא תמיד של-ראש על המצח, והתיר בו ואינו שומע לדבריהם, אף דבנה גדולה עושה בזה, אפשר דאין לקנוע מלכתב סת"ם, דאולי רגע אחד היו על מקומן דרין, ואסרן תו הוי בכלל ברכשינה. ומה שכתבנו במשנה ברורה 'במסור אפלו בפסע אחת', כן איתא בפרי מגדים ביו"ד דעה עין שם, ועין בפתיחת תשובה יורה דעה בסימן רפא דכתב בשם חומות ירושלים הפך זה, וצריך עיון. ומה שכתבנו במשנה ברורה 'אפלו לתאבון', כן סתמו הרבה מהאחרונים, אף הפרי מגדים מפסק בזה: * שאינו בקשינה וכו'. וכתבם אפלו אם ניקא דגרי אמת הן ומזהירין על הקשינה, מפל מקום כבר פרקו מצליחן העל ואין מאמינין במצוות, ומקרי שאינו בקשינה, והוא השעם בשארי דברים דקחשיב: * כל שפסול וכו'. עין בבית יוסף, ועין ב"ט"ו שכתב לפי שיש פגשיתן שי"ן לסיקן פסול לכל בעשייתו, ועין בפרי מגדים שכתב דעשית השי"ן הוא מדאוריתא והשאר הוא מדרבנן, עין שם. והנה מהגן אברהם פליג על זה וסובר דחפוי ותפירה הוא גסרן בעשיית שי"ן ולא משעם גנבה. ולכאורה לפי מה שכתב הפרי מגדים את דברי הט"ו

דכשר להט"ו קטן שהיה לחנוך, דגם הוא חייב בתפלין מדרבנן, ולשאר דכל הפסול משמע דאדלעיל קאי. ובאמת הנכון כמו שכתב מהרמ"ל בתשובה סימן סח דאין כננת הבית יוסף משום דגרינן שאר תקונין אטו עשית השי"ן, אלא דכיון דשאר תקונין ועשית השי"ן כלם נקראין עשית תפלין, והכל עשית אחת היא, אין לחלק בין קצתם לקצתם, עד כאן לשונו. ומפל מקום נראה לי דקטן כן י"ג שנה שלא ידעין אם הביא ב' שערות, אין להחמיר בו בדיעבד לענין חפוי ותפירה אם עשית השי"ן היה על-ידי גדול, דכלא הכי הנוצר ביהודה מקל בדיעבד אפלו בכתובה וכו': * בכל תקון עשיתן. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו כגון חפוי הבתים ותפירתן, ונראה לי פשוט דהוא הדין בריכת שער על הפרשיות, דזה מעבב אפלו בדיועבד, דאיתא ברמב"ם פ"ג מהלכות תפלין הלכה א, וכל-שכן צמצום הבתים והשתרית שיהיה קרפצין וכל פתאי גוונא, דכל זה הוא בכלל תקון עשיתן, וכן מוכח מהר"ם לובלין בתשובה סימן סח שכתב דכל שאר המלאכות חוץ מתקון העור הן בכלל חפוי הבתים ותפירתן. ומה שכתב מהגן אברהם בשם מהר"ם דאם גבר דבק שבין אות לאות או עשה שאר תקון כשר בדיעבד, פנחתו בענין הכתיבה, כגון שהיה הפסל גדול בכתבה עד שהיה נראה כשני כתובות והמשיך האות לפניה (כגון בכתב

שער הציון

(1) בבית יוסף ומגן אברהם: (1) עין במגן אברהם: (2) מגן אברהם בשם התוספות: (3) שערי תשובה ופשוט: (4) פרי מגדים בפתיחה בסימן לב: (5) שערי תשובה ופשוט: (6) מגן אברהם: (7) מגן אברהם בשם מהר"ם לובלין: (8) שם: (9) שם: (10) שם: (11) שם: (12) שם: (13) שם: (14) שם: (15) שם:

הלכות תפילין סימן לט

ביאורים ומוספים

[ביה"ל שם]

משמע דוקא במומר ונגיל לקח, דהרי כתב בתי"י וס' דמורי בלהכעיס, ושם אפילו בפעם אחת וכן"ל, אס"פן אפ"ש דאם אינו חושש בס"פן, דהוא בלהכעיס, בס"פן תכף מפסל⁽¹²⁾.

(12) וזו שאינו רגיל לחלל שבת אלא שחילל רק פעם אחת, כתב במשנ"ב לקמן (סי' שפה ס"ק ד) שנחלקו הראשונים וכן הפוסקים אם הוא נחשב כמומר וכנכרי, ובשעה"צ שם (ס"ק ב) נקט שאף אם חילל שבת רק פעם אחת, הוא נחשב כמומר. מאידך, בהקדמה להלכות שבת (ח"ג) כתב רק לגבי מי שהופקר אצלו עון שבת ועבר כמה פעמים בפרהסיא, שנחשב כמומר וכנכרי.

והחזו"א כתב (יו"ד שם), שבפחות משלש פעמים יש להקל, אלא אם כן אומר שעושה להכעיס, שיתכן שפסול מיד. כמו כן הסתפק שם במי שרודף אחר האיסור, האם צריך שלש פעמים כדי לפוסלו.

[משנ"ב ס"ק ט]

ומי שנקטעה ידו השמאלית, אף-על-פי שאינו בקשיה זכול לכתב תפילין⁽¹³⁾.

(13) אמנם לעיל (סי' כו ס"ק ו) כתב, שיש המחמירים שמי שאין לו יד שמאל יניח את התפילין על יד ימין. [והשבות יעקב בח"א סי' ג, המצויין בשעה"צ שם (ס"ק ז), צידד לומר שאין זה אלא במי שלא היתה לו יד שמאל מתחילה, אבל לא במי שהיתה לו יד ונקטעה, אלא שמהמשך לשון המשנ"ב שם 'גידם' וכו', משמע שמדובר אף במי שהיתה לו יד ונקטעה, וכן מסיק השבות יעקב שם שאין לחלק בדבר.]

[משנ"ב ס"ק י]

אבל עבוד הקלף איננו בכלל זה⁽¹⁴⁾.

(14) ולטוות את חוטי הגידין על ידי ישראל פסולים [כגון המזכירים בס"א], כתב האפיקי מגינים (ביאורים ס"ק ו) שמשמע מדברי המג"א (סי' לב ס"ק טו) שמותר, כיון שלגבי איסור טווייתם על ידי נכרי כתב שם שהוא משום חיסרון לשמה, ומשמע שמטעם שהטויה היא תיקון עשייתם אין חיסרון, ולכן ישראל פסולים כשרים לענין זה. והגרי"ש אלישיב הורה (קובץ לשכת הקודש ח"ב עמ' מט) שגידין שטוואתם אשה עבור בתי התפילין אינם לכתחילה, כיון שיש לחוש לדעת המג"א המצריך שיעשו לשמה, ויתכן שאשה אינה שייכת למלאכה זו. וראה מה שביארו שם בדבריו.

[משנ"ב שם]

וגרירת דבק שבין אות לאות, לכתחלה יש לזהר שלא לעשות על דם⁽¹⁵⁾.

(15) ואם אחד מן הפסולים גרר דיבוק שנעשה קודם גמור האות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ח אות יד) שצ"ע בדינו, כיון שכתב הביה"ל לעיל (סי' לב סי"ח ד"ה ואם) שההיתר לגרור דיבוק שנעשה קודם שנגמרה האות הוא רק בתפילין ומזוזות, ומשום שצריך לכותבם כסדרם ואם לא יוכל לגרורם יפסלו ויחשב כדעבד, ונמצא שאם נעשתה הגרירה על ידי פסולים שזה גם מותר רק בדעבד, יש כאן שני מעשים של בדעבד.

[משנ"ב ס"ק ו]

דבוקה הוא כמומר לכל התורה⁽⁶⁾, והוא הדין אם הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא⁽⁶⁾ וכו', ויש מחמירין יותר, דצריך גניזה⁽⁷⁾.

(5) ולענין אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, האם דינם כמומרים או כתינוקות שנשבו, ראה מה שכתבנו לקמן סי' תקיב ס"ק ב.

(6) וכמה נחשב 'פרהסיא' לענין זה, כתב לקמן (סי' שפה ס"ק ד) שהוא כשמחלל שבת בפני עשרה מישראל או שיודע שיתפרסם הדבר בפני עשרה. אכן, אם אין ידוע אם חילל שבת בפני עשרה, כתב הרע"א (בהגהותיו ליו"ד סי' רסד ס"ק ב, דפוס מכון ירושלים) שאין חיוב לברר זאת, וכל עוד לא נודע הדבר אין הוא נחשב כמומר. וראה שם מה שהוספנו לגבי מי שחילל שבת בפני עשרה מומרים כמותו, או כשמתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול, או לגבי המחלל את השבת רק לצורך פרנסתו ולא לשאר דברים.

ואם אינו מחלל את השבת בפריקת עול, אלא רק מפני שטועה וחושב שיותר לו לעשות כן, כתב בביה"ל לקמן (שם ס"ג ד"ה או) שמסתבר שאינו נחשב כמומר.

ולגבי מומר לחלל את יום הכיפורים, ראה מה שכתבנו לקמן במשנ"ב שם.

(7) מקור הדין הוא מהמג"א (ס"ק ג), ודימה זאת לכתבו מין, שטעון שריפה. וכתב בספר שו"ת הלכות (ס"ט), שלפיכך נראה שצריך לומר במשנ"ב 'שריפה' במקום 'גניזה'.

[משנ"ב שם]

אבל לכתחלה יש להחמיר שלא להניח לאיש קנה לכתב ס"ם, כי יש מחמירין אפילו במומר לתאבון⁽⁸⁾.

(8) והחזו"א כתב (יו"ד סי' ב ס"ק ב), שהעושה לתיאבון כשר לכתביבת ס"ם אפילו אם אינו מניח תפילין.

[משנ"ב שם]

וכתב הפרי"מגדים, דאפילו הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא באסור דנפגין⁽⁹⁾, כגון מקצה⁽¹⁰⁾.

(9) ולקמן כתב (סי' שפה ס"ק ה), שיש מן האחרונים הסוברים שאין אדם נעשה מומר על ידי חילול שבת באיסור דרבנן [כי אם לענין עירובי חצירות הנזכר בשו"ע שם], וכן כתב החזו"א (שם ס"ק טו), שבאיסורי שבת דרבנן אינו נעשה מומר, וכן בשגג במיתה או בכרת, אף על פי שהזיד בלאו באיסורי דאורייתא.

(10) אמנם, בביה"ל לקמן (שם ס"ג ד"ה אפילו וכו') כתב להסתפק אם אף העובר על איסור מוקצה נעשה מומר, כי יתכן שכיון שאינו אלא איסור טלטול, לא נעשה מומר בשל כך, וכתב ששוב מצא בתפארת ישראל שהחמיר בכך, ונשאר בצ"ע.

[ביה"ל ד"ה או מומר]

אבל אם אינו מקפיד לקרר תהתך והוא לוקח מן הקא בידו, או תהת או אסור, עדין אינו בכלל מומר להכעיס⁽¹¹⁾.

(11) והחזו"א כתב (יו"ד סי' ב ס"ק ב), שאף באופן זה הרי הוא בכלל מומר להכעיס ופסול לכתוב תפילין.

הלכות תפילין סימן לט

ביאורים ומוספים

(21) ולגבי תפירת יריעות הספר תורה לעמודים על ידי נכרי, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תקמה ס"ק ד) שצריך עיון אם מותר.

[משנ"ב ס"ק יא]

הקספ"תורה ממזר וגר תושב⁽²²⁾ וכו', אפלו הקי בתפילין ומזוזות אין לחשש⁽²³⁾.

(22) ולגבי קבלת גר תושב בזמן שאין היובל נוהג, ראה מה שכתב לקמן סי' דש ס"ק בד.

(23) ולענין האם ממזר כשר להיות שליח ציבור, כתב לקמן (סי' נג ס"ק ג) בשם השיורי כנסת הגדולה שדין זה תלוי במחלוקת המובאת כאן האם ממזר כשר לכתוב תפילין, ולדעת המג"א שנקט שכשר לכתוב תפילין הוא כשר גם להיות שליח ציבור. אמנם, הברכי יוסף (יו"ד סי' רפא ס"ק ו) כתב שאף אם תפילין שכתב ממזר כשרות, מ"מ לא יהיה הממזר שליח ציבור.

[ביה"ל ד"ה כשו]

וקמו שכתבנו לעיל במשנה ברויה בשם התוספות⁽²⁴⁾ שכתב.

(24) ושם (סי' לח ס"ק יב) הביא תחילה דעת הפמ"ג שמוחים גם בעבדים כמו בנשים, והמשיך שבתוספות שבת כתב להיפך.

[משנ"ב ס"ק יב]

אפיקורוס⁽²⁵⁾.

(25) ולענין קריאת הפטרה מתנ"ך שנדפס על ידי המינים, כתב בשעה"צ לקמן (סי' רפד ס"ק א) שמוטב לקרוא את הפטרה מחומש, ולא לקרואה מתנ"ך כזה.

[משנ"ב ס"ק טז]

הבנדיי ושיקאל קהבול⁽²⁶⁾.

(26) וכשמניח תפילין אלו, כתב בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' דה) שיכול אף לברך עליהן.

[משנ"ב ס"ק יז]

בקדי שלא יבואו העובדי גלגלים ללול⁽²⁷⁾ בהם.

(27) ולתת לנכרי מזוזה כדי לקובעה בביתו, כתב הרמ"א (יו"ד סי' רצא ס"ב) שאסור, אבל אם יש לחוש משום איבה מותר.

ולמכור ספר תורה לבתי משפט של נכרים כדי להשביע בהם את היהודים, כתב בשו"ת מהר"ץ חיות (ח"א סי' לב) שכיון שאינם קונים אותם כדי ללמוד מהם, וגם שייך בכך היתר משום איבה [כמבואר בשו"ע יו"ד סי' קמח ס"ב וסי' קנד ס"ב], מותר למכור להם.

ולגבי מכירת ספר תורה לבית כנסת של קונסרבטיבים שאינם שומרי תורה אבל הם מכבדים את הספר תורה וקוראים בו, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' קעד) שאין בכך איסור בעצם, אבל אין להתיר אלא בספר תורה חדש, משום שאם הוא ספר תורה שכבר קרא בו, יש לחוש שנחשב לו לירידה שישתמר על ידי עובדי עבודה.

[ביה"ל ד"ה בכל תקון]

כתב הפריימקדים, דקשר של דל"ת, ואף של יו"ד שבתפילין של יד, נראה דאין לעשותם פי אם לשמה, וישלח לעשותם על ידי אשה נקטן, דבכלל קתיבה הנה כמו השי"ן שבשלה"ש⁽¹⁶⁾.

(16) אמנם, לענין כסוי הדל"ת והיו"ד שברצועות בשעה שהולך בהן במבואות המטונפות, כתב במשנ"ב לקמן (סי' מג ס"ק ב) שמשמע ברדב"ז שאין צריך, כיון שאין הן עשויות דרך כתיבה, אלא דרך קשירה. ולענין אם מקום הקשר של הדל"ת והיו"ד נחשב כקדושה עצמה או כתשמיש קדושה, כתב לקמן (סי' מב ס"ב ד"ה משל ראש לשל יד, ובס"ג ד"ה לגוף הקדושה) ובשעה"צ לקמן (סי' קנד ס"ק ז), שנחלקו בזה הראשונים.

[ביה"ל שם]

ובלישנן דאין צריך להחמיר הקטן הנה לעצמו בנה, דאם לא הביא ב' שיעורא ואינו חייב במצות נק מדרבנן⁽¹⁷⁾.

(17) וכן לענין ציצית, כתב לעיל (סי' יד ס"א ד"ה להצריך אנשים) שכיון שאין הקטן חייב בציצית אלא מדרבנן, יכול הוא להטיל את חוטי הציצית לעצמו.

[ביה"ל שם]

הלא גם בתפילין אין חייב נק מדרבנן⁽¹⁸⁾.

(18) משמעות דבריו, שקטן שהגיע לחינוך חייב הוא עצמו במצוות מדרבנן, ולא שחייבו חכמים את אביו לחנכו. וראה מה שכתבנו בזה עוד לעיל סי' יד ס"א ד"ה להצריך אנשים.

[ביה"ל שם]

אף הקשר שצשה הקטן הנה לעצמו קדם שנעשה בן י"ג, נראה לי דצריך להתירו לאחר שנעשה בן י"ג ולחזור לעשותו⁽¹⁹⁾.

(19) אבל לענין ציצית שעשאה קטן לעצמו, כתב לעיל (סי' יד ס"א ד"ה להצריך אנשים) שאינו צריך להתירה ולחזור לעשותה כשנעשה בן י"ג, כיון שציצית שעשאה קטן כשרה בדיעבד.

[ביה"ל שם]

ולענין תפירת ספר-תורה על ידי נשים⁽²⁰⁾ והוא הדין כל אלו הפסולין, יש הרבה מקלקלין בזה⁽²¹⁾.

(20) ולענין תפירת הספר תורה לעמודים שלו, כתב בשו"ת מי יהודה (או"ח סי' יג) שכיון שאינה מעכבת את כשרות הספר תורה, ניתן לעשותה לכתחילה על ידי נשים.

אכן לענין קביעת מזוזה במקומה על ידי אשה, כתב הישועות מלכו (הל' תפילין ומזוזה פ"ה ה"י) שפסולה היא לקבוע מזוזה, כשם שהיא פסולה לכתובה. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קנח אות ג) כתב שאין ספק בדבר שהיא מותרת לקבועה, ושכן כתב בשדי חמד (מערכת המ"ם כלל קלא), והטעם, שכיון שהיא שייכת במצות מזוזה ועיקר המצוה הוא בקביעתה בפתח הבית, איך נפסול אותה מלקבוע מזוזה.

סח באר הגולה

הלכות תפלין סימן לט

ז המכבים בספר א
שם ח טור ורננו
יחס ט גשין שם
י שם וכלשון התורה
ורמב"ם שם פקד א
ור"ן ב גשין שם

*כשר לכתב תפלין: ד תפלין *שכתבם (יב) אפיקורוס (יג) ישרפו, (יד) יורש אומרים יגנזו:
ה נמצאו ביד אפיקורוס ואין ידוע מי כתבם, (טו) יגנזו: ו נמצאו ביד אינו יהודי ואין ידוע
מי כתבם, (טז) כשרים: ז *אין לוקחין תפלין ומזוזות וספרים מן הכותים (יז) יותר מכדי דמיהן

באר הלכה

משנה ברורה

"לאבותיך" המשך הכי"ת וכל כבאי גנא" כרי שיהיה נראה כתבה אחת, וזהו מקור
מדינא אפילו בתפלין דענין כסדרן, וזה אינו בכלל כתיבה, וידוע כי סימן לב, לכן
מחר זה אפילו על ידי פסולין כמו גרירה, ומה שכתבנו עוד "או להגיה אותה
הוא פסול", כוננו לאפוקי עשיית התגין שעל שעטנ"ז ג"ץ, וגם בלא זה כשר בדיוקדב,
וככסימן לו, אין להתמיר בדיוקדב גם כזה; והוא הדין העכרת קלמוס על איזו אות דגם
עמה יש שם אות עליו, שרשומה נכר אלא ששומרו שלא יתמחק יותר ופסול, דכל זה
אינו בכלל כתיבה, ולכאורה יש להסתפק ביד"י הא"ל והש"י והע"י שאין נוגעין
ותיגין דלא חכים ולא טפש מכירים, וכן אם חסר קרין השקלאי כ"י"ר, אם מכהן מקו
על ידי אלו הפסולין בדיוקדב: מי יקרא כמו דלענין שלא כסדרן מקלין ואמרין דאין
זה כתיבה חרשה כיון דעקר צורתו עליו, הכי נמי לענין זה, ולא קרינן בה כל שאינו
בקשירה אינו כתיבה, או דלמא כיון דעל-כ"פ פנים עמה האות פסול, ועל ידי מקו
של אלו הפסולין כשר האות, פסול אפילו בדיוקדב: ולא דמי לגרירה, דשם אינו עושה
מעשה כגוף צורת האות כלל, ואין להביא דאיה להקל בזה מדנקט המכבים בסוף
דכרי וזה לשונו: אכן אם היו הנגיעות כגוף האותיות עצמן כגון בגדלי המ"ה והקד"ף
או בגלי הא"ל כגונות או פני הא"ל היו נוגעים כגון שחמטית, והאשה הפרידה אותן,
פשיטא דהספירת תורה פסולה, דהא אי אפשר להקטין כי אם בגרירות כל מה שנעשה
בפסול לחוד ולכתבו מתדע, וזה מקור כתיבה גמורה, עד כאן לשונו, ולא נקט יותר
רבותא, דאפילו בזה שהיה קום תקון האשה גמ"ן עקר צורתו עליו ופסול, כל
שהוסף כתיבה על ידי הכשר האות, דאפשר משום דהפסול"מ רצה להשיב להשואל
בשאלתו ששאל לפני בגרירות האשה אם לשר, וזהו חלק בין גרירה לגרירה,
וכדאיתא שם, לכן לא נקט רבותא זו, וכן מסתבר, קטב הפרימגרים, דקשר של דלת,
ואף של י"ד שבתפלין של יד, נראה דאין לעשותם כי אם לשמה, ונראה לעשותם על-
ידי אשה וקטן, דכלל כתיבה הנה כמו הש"י שבשיל"רש"א, עין שם, ונראה לי דאין
להתמיר בזה כקטן שהיה כן י"ג שנה אם גדול עומד על גבו ומצוהו לעשות לשמה,
אף שלא ידעין שיהיה ב' שערות, ודלאו הכי יש הרבה מקלין בזה וכו', וגם לדברי
התוספות שכתב סב ע"א ד"ה ש"י, עין שם, אין מקום לזה; וכל שכן דאין צריך
להתמיר הקטן הנה לעצמו בזה, דאם לא הביא ב' שערות ואינו חייב במצות רק
מדרבנן⁽¹⁷⁾, הלא גם בתפלין אין חייב רק מדרבנן⁽¹⁸⁾, אף הקשר שעשה הקטן הנה לעצמו
קדם שעשה כן י"ג, נראה לי דצריך להמיר לאחר שעשה כן י"ג ולחוד לעשותו⁽¹⁹⁾,
דבר יש הרבה פוסקים שסוברים דעשה מן התורה הוא בכלל איש וחיוב במצות מחמת
תוקף דרכא, דכיון שהגיע לכלל שנים מסקמא הביא סימנים; וגם הלא על-כ"ל פנים
כשיצדק אחר כך וימצא שיש לו ב' שערות, הלא צריך לתלות שהביא חתן בזמנו
ונעשה גדול למספר, וכדאיתא בחש"מ שפוט סימן לה, ודע עוד, דלענין הפסול ספר
תורה על ידי ג' נשים⁽²⁰⁾ והוא הדין כל אלו הפסולין, יש הרבה מסקמין בזה⁽²¹⁾, על-כן יש להזהיר מאד על זה, דלא כמו שנהגו איתא סופרים להקל בתפירת ספרי תורה על ידי ג' נשים
בזמן סיום הספר; ובדיוקדב אם אפשר בקלות להמיר התפירות שחפרן האשה ולחוד ולתפין בהכשר, יזהר וימנע, דכיון דידוע המקומות ואפשר לו למקנם הוי בלתי מחלה גמור,
אבל בלא הכי אין להתמיר בדיוקדב, כן פסק הפוסקים בתשובה, וכעל מגן יסוד חולק עליו ומצריך להמיר התפירות אפילו בדיוקדב, ובמקום שהמנהג שנתון לשנים
להמיר התפירות ואי אפשר לשנות המנהג, צריך להזהיר ולזהר להמירה ראשונה ואחרונה וגם באמצע נעשה הסופר מקדם, ואמרין: וכן לנשים לחפר נ"פ"ת וי"ד סימן רפא;
* כשר לכתב תפלין, כל זה אורי בגר צדק, ולענין גר תושב, הסימנים הפרימגרים ולחש"מ ומהצ"ח השקל (ועוד הרבה) פסול משום דהא אינו בקשירה, והדי"א פנים
המצויא דבר מדע, דאורי דהכרימשה דמכשיר גר תושב דקבל עליו כל המצות חזן מאסור נבלה, ואס"פ הלא ישנו בקשירה, והאמת נראה לעניות דעתי שגם זה אינו, והלא
על-כ"ל פנים אינו מוקדש על הקשירה, ומדע, דאטו אם אשה נעבד וקבל עליה מצות תפלין והיו כשרים לכתובת תפלין? ואם תדמה משום דמוחין לנשים על תנחת תפלין,
וידוע כי בסימן לה, זה אינו, דכל זה רק מחמת חזקא בעלמא שחוששים להפסיקתא, אבל ש"ס דילן סובר דאין מוחין על זה, וכדאיתא שם בבית יוסף; ועוד, עבדים ויבמות, דאין
מוחין בהן, וכמו שכתבנו לעיל במשנה ברורה בשם התוספות שכתב⁽²²⁾; וגם לפי זה, אם האשה תקבל על עצמה מצות ציצית מהיה כשרה אף לרבוהם הם לעשות ציצית לאנשים, וזה
אינו, דאס"פ דכנה וידה רבנו תם, והנה אודא הוכחת הרא"ש [בגשין מה ע"ב] מהא דקדושתא דרבי מניא כדדוסא דעתיא למשני בה תכלתא לצדדיה דעלמא דאחי;
ולבר כל זה, אין גרות לחצאין, עין במשכת גרים; ועוד, דאס"פ גר שמל ולא שבל, דכתב הרא"ש בעבודה וזה דאין גרע מאר תושב דהרי קבל עליו כל המצות, ואס"פ לפי זה
יהיה פשר לכתובת סתם והנה פשר לזביתה פושטאל, לשיטת הר"י דהלי בברכותיה, דהדין הוא מחזיק לעצמו במצות זביתה, וסתמא דגמרא ביבמות מו דאמר שם "וכיון דלא
שכיל עובדי גלולים הוא" לא משיע כן: * שכתבם אפיקורוס, הוא האדוק לעבודה מוכבים, כן איתא בבית יוסף בשם רש"י ובקס"פ משנה ברמב"ם הלכות תפלין פקד א הלכה
יג, לאפוקי ממה שהיה באינה רפס ברש"י גשין מה ע"ב: אפיקורוס יהודי שאינו מאמין לדברי רבותינו ז"ל, שנה אינו מפורש רש"י בידע, הגם שילעגנים אחרים גם זה הוא
בכלל אפיקורוס, אבל לא לענין זה דישקר, ולענין דינא, סופר בזה נראה לי פשוט דצריך לגנו פרישיותי, ושם לא עבר הקלף לשמה, ושם לא כתב הפרישיות והאזכרות לשמה,
ושם לא היה בידן חק תוכות, כיון דאינו מאמין בדברי תו"ל, וגם תשוד הוא להכשיל אחרים, מיהו אי אתרמי שעמדו אחרים על גבו ונראה שנעשה הכל כהלכה, כיון
שהוא לא כתב אלא איזו אותיות אלו בפניהם או בהצדעות של הספירת תורה, אפילו הכי יש לענין אם איש בזה הוא בכלל ברך קשירה, ולכאורה יש להביא דאיה לחוד, להמיר,
דכלא לענין זביתה גמ"ן מדרש: מי שהוא בכלל ברך זביתה אכל מזבח וזהו לא ממי שאינו ברך זביתה, וכדאיתא בחז"ל ג ע"ב תוספת ד"ה קסבר, ואפילו הכי פסק ביה"ד דעה סימן
ב סעיף ט דצדוקי וביבמותי אם נבדק פנים ואחרים עומדים על גפם שחישתם כשרה, אלקא דכיון דאחזיק במצוה זו אף דלא כתיבה קרינן בזה שהם בגין זביתה ומאמינים במצות
זביתה, וכפרש הפרימגרים שם עין שם, אס"פ הכי נמי בענינו לכאורה אם אחרים עומדים על גבו ורואין שלא היה בו חסרון דחק תוכות שמצוי מואר במלאכת הכתיבה, וגם
שכתב לשמה, אין לפסלו, דהוי עדין בכלל ברך קשירה, אבל יש לדחות, דהלא ידוע דאם שכתב התנא ואכל אסורא אף בדבר אחר, תו הוי בכלל אפיקורוס, ואנשים כאלו בזמננו
ידוע שאינם חוששים כלל למצות ומצוי אצלם תלול שכתב בפרהסיא גמ"ן, ואס"פ דגם כמו שפסיק הש"י שם לענין קראים; על-כן יותר טוב שימחקם ויכתב אחרים מחמתיהם,
אף אם אינו יכול למחקם מחמת כסדרן או באותיות השם, צריך עיון למעשה: * אין לוקחין וכו' מכדי דמיהן וכו', עין במשנה ברורה כמה שכתבנו "והוא הדין

נפשו על אמונת ה', מקל מקום לא יצא מפלל ישראל על-ידי זה כיון
דכהה באנס, ועין במקנא אברהם שהעלה דאין להקל בזה אפילו אם
בענינא הוא שומר את התורה רק שכתבתה תפלין הוא מתעצל, דהלא
על-כ"ל פנים אינו בקשירה, וכל שכן אם הוא מומר לכל התורה כלה,
אם לא שמתחמת פחד שלא יתרגוהו הוא נרא לקיים את התורה אפילו
בענינא, ועין בבאר הג"א שפסקים גמ"ן להמגן אברהם, עוד כתב
המגן אברהם בשם הדרכי משה, דאף דהספירת תורה ממור וגר תושב⁽²³⁾
נהניו שקבל עליו שבע מצות בני נח] פסולים לכתב, כמו שכתב ביה"ד
דעה סימן רפא, אפילו הכי בתפלין ומזוזות אין לחשש⁽²⁴⁾; וכל האחרונים
הסימנים דגר תושב פסול לכתובת סתם, דהא אינו בקשירה, ועין
בבאר הלכה: ד (יב) אפיקורוס⁽²⁵⁾, ועין בבאר הלכה: (יג) ישרפו.
עם אנדרוטיקה, וידוע דמקל בסימן שלד סעיף כא, עין שם, דסתמו
כשכתב, לשם עבודת גלולים הוא כותב: (יד) יורש אומרים יגנזו.
דאין דרך אפיקורוס (יז) להניח תפלין, ובדאי כתבו למכור לישראל
ואפשר שלא כתבו לשם עבודת גלולים, ודעת המחבר לפסק בדעה
ראשונה לכן כתבו בסתמא, וכן דעת הש"ז והפרישה והג"א בבאור:
ה (טו) יגנזו, מספק, שמה הוא כתבו, אבל אין לשרף מספק, דהלא
כתיב "לא תעשו בן לה' אלהים": ו (טז) כשרים, דסתם עובדי
גלולים (יח) אין בקיאים לכתב ובדאי ישאל כתבו⁽²⁶⁾, ובפרט
במקומותינו שידוע שאין אינם יהודים יודעין לכתב, אפילו בספירת תורה
שנמצא בידן מסיק הש"י [ביו"ד בסימן רפא סק"ו] דכללי עלמא
כשרה, דתלין דהאינסי יהודים כיון אותה: ז (יז) יותר וכו', אבל
במעט יותר משונן ונהניו עד כדי (יט) חצי דינר בתפלין, וליפי ערך זה
בספירת תורה] חייבין לקנות מהן; ואף דספירת תורה שנמצא ביד אינו
יהודי יש אומרים דגנזו [ביו"ד סימן רפא], אף על-פי"ן חייבין לקנות
מהם ואפילו במעט יותר, וכדי לגנון, בכדי שלא יבואו העובדי גלולים
ללול בהם⁽²⁷⁾, ופשוט דהוא הדין אם הם פסולין מחמת עצמם, גמ"ן
חייבין לקנות מהעובדי גלולים כדי לגנון, אבל (כ) בכתבן אפיקורוס

תורה על ידי ג' נשים⁽²⁸⁾ והוא הדין כל אלו הפסולין, יש הרבה מסקמין בזה⁽²⁹⁾, על-כן יש להזהיר מאד על זה, דלא כמו שנהגו איתא סופרים להקל בתפירת ספרי תורה על ידי ג' נשים
בזמן סיום הספר; ובדיוקדב אם אפשר בקלות להמיר התפירות שחפרן האשה ולחוד ולתפין בהכשר, יזהר וימנע, דכיון דידוע המקומות ואפשר לו למקנם הוי בלתי מחלה גמור,
אבל בלא הכי אין להתמיר בדיוקדב, כן פסק הפוסקים בתשובה, וכעל מגן יסוד חולק עליו ומצריך להמיר התפירות אפילו בדיוקדב, ובמקום שהמנהג שנתון לשנים
להמיר התפירות ואי אפשר לשנות המנהג, צריך להזהיר ולזהר להמירה ראשונה ואחרונה וגם באמצע נעשה הסופר מקדם, ואמרין: וכן לנשים לחפר נ"פ"ת וי"ד סימן רפא;
* כשר לכתב תפלין, כל זה אורי בגר צדק, ולענין גר תושב, הסימנים הפרימגרים ולחש"מ ומהצ"ח השקל (ועוד הרבה) פסול משום דהא אינו בקשירה, והדי"א פנים
המצויא דבר מדע, דאורי דהכרימשה דמכשיר גר תושב דקבל עליו כל המצות חזן מאסור נבלה, ואס"פ הלא ישנו בקשירה, והאמת נראה לעניות דעתי שגם זה אינו, והלא
על-כ"ל פנים אינו מוקדש על הקשירה, ומדע, דאטו אם אשה נעבד וקבל עליה מצות תפלין והיו כשרים לכתובת תפלין? ואם תדמה משום דמוחין לנשים על תנחת תפלין,
וידוע כי בסימן לה, זה אינו, דכל זה רק מחמת חזקא בעלמא שחוששים להפסיקתא, אבל ש"ס דילן סובר דאין מוחין על זה, וכדאיתא שם בבית יוסף; ועוד, עבדים ויבמות, דאין
מוחין בהן, וכמו שכתבנו לעיל במשנה ברורה בשם התוספות שכתב⁽²²⁾; וגם לפי זה, אם האשה תקבל על עצמה מצות ציצית מהיה כשרה אף לרבוהם הם לעשות ציצית לאנשים, וזה
אינו, דאס"פ דכנה וידה רבנו תם, והנה אודא הוכחת הרא"ש [בגשין מה ע"ב] מהא דקדושתא דרבי מניא כדדוסא דעתיא למשני בה תכלתא לצדדיה דעלמא דאחי;
ולבר כל זה, אין גרות לחצאין, עין במשכת גרים; ועוד, דאס"פ גר שמל ולא שבל, דכתב הרא"ש בעבודה וזה דאין גרע מאר תושב דהרי קבל עליו כל המצות, ואס"פ לפי זה
יהיה פשר לכתובת סתם והנה פשר לזביתה פושטאל, לשיטת הר"י דהלי בברכותיה, דהדין הוא מחזיק לעצמו במצות זביתה, וסתמא דגמרא ביבמות מו דאמר שם "וכיון דלא
שכיל עובדי גלולים הוא" לא משיע כן: * שכתבם אפיקורוס, הוא האדוק לעבודה מוכבים, כן איתא בבית יוסף בשם רש"י ובקס"פ משנה ברמב"ם הלכות תפלין פקד א הלכה
יג, לאפוקי ממה שהיה באינה רפס ברש"י גשין מה ע"ב: אפיקורוס יהודי שאינו מאמין לדברי רבותינו ז"ל, שנה אינו מפורש רש"י בידע, הגם שילעגנים אחרים גם זה הוא
בכלל אפיקורוס, אבל לא לענין זה דישקר, ולענין דינא, סופר בזה נראה לי פשוט דצריך לגנו פרישיותי, ושם לא עבר הקלף לשמה, ושם לא כתב הפרישיות והאזכרות לשמה,
ושם לא היה בידן חק תוכות, כיון דאינו מאמין בדברי תו"ל, וגם תשוד הוא להכשיל אחרים, מיהו אי אתרמי שעמדו אחרים על גבו ונראה שנעשה הכל כהלכה, כיון
שהוא לא כתב אלא איזו אותיות אלו בפניהם או בהצדעות של הספירת תורה, אפילו הכי יש לענין אם איש בזה הוא בכלל ברך קשירה, ולכאורה יש להביא דאיה לחוד, להמיר,
דכלא לענין זביתה גמ"ן מדרש: מי שהוא בכלל ברך זביתה אכל מזבח וזהו לא ממי שאינו ברך זביתה, וכדאיתא בחז"ל ג ע"ב תוספת ד"ה קסבר, ואפילו הכי פסק ביה"ד דעה סימן
ב סעיף ט דצדוקי וביבמותי אם נבדק פנים ואחרים עומדים על גפם שחישתם כשרה, אלקא דכיון דאחזיק במצוה זו אף דלא כתיבה קרינן בזה שהם בגין זביתה ומאמינים במצות
זביתה, וכפרש הפרימגרים שם עין שם, אס"פ הכי נמי בענינו לכאורה אם אחרים עומדים על גבו ורואין שלא היה בו חסרון דחק תוכות שמצוי מואר במלאכת הכתיבה, וגם
שכתב לשמה, אין לפסלו, דהוי עדין בכלל ברך קשירה, אבל יש לדחות, דהלא ידוע דאם שכתב התנא ואכל אסורא אף בדבר אחר, תו הוי בכלל אפיקורוס, ואנשים כאלו בזמננו
ידוע שאינם חוששים כלל למצות ומצוי אצלם תלול שכתב בפרהסיא גמ"ן, ואס"פ דגם כמו שפסיק הש"י שם לענין קראים; על-כן יותר טוב שימחקם ויכתב אחרים מחמתיהם,
אף אם אינו יכול למחקם מחמת כסדרן או באותיות השם, צריך עיון למעשה: * אין לוקחין וכו' מכדי דמיהן וכו', עין במשנה ברורה כמה שכתבנו "והוא הדין

שער הציון

(יז) בית יוסף: (יח) מוגר אברהם: (יט) עין בתוספות שם ד"ה מצלין, ולקח סתם השלחן צדוק: (כ) עלתמיר:

